

6 06 2012

CEB Nr. 6/2012

RAPORT

**asupra proiectului de Lege pentru aprobarea
Strategiei de dezvoltare a sectorului tehnologiei informației
și comunicațiilor pe anii 2012-2015**

(nr.909 din 04.05.2012)

Comisia economie, buget și finanțe a examinat, în cadrul ședinței din 30 mai curent, proiectul de Lege pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) pe anii 2012-2015, prezentat de Guvernul Republicii Moldova și comunică următoarele:

Strategia de dezvoltare a sectorului tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) pe anii 2012-2015 (în continuare – Strategia) urmărește obiectivul de transformare a sectorului TIC într-un sector bine consolidat, eficient și competitiv al economiei naționale.

Strategia argumentează necesitatea aprobării și implementării unui document de politici publice pentru dezvoltarea pe termen mediu a sectorului tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) prin următoarele:

1. Sectorul TIC este privit ca catalizator de dezvoltare economică globală prin investiții și crearea locurilor de muncă, 10 % a ratei de penetrare Internet în bandă largă duce la o creștere 1,3% a PIB, conform datelor Raportului ICT for development 2009, stabilite în urma analizei economice a 120 de țări.
2. Necesitatea implicării statului cu politici de promovare și accelerare a creșterii sectorului TIC în Moldova.
3. Necesitate ajustării politicilor la noile tendințe internaționale, reorganizarea accelerată a sectorului TIC în corespundere cu definiția de conținut economic al sectorului în redacția Organizației pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD) din 2007.

Strategia include în sine prezentarea situației actuale din sectorul TIC, identifică problemele sectorului și căile de soluționare a lor, determină obiectivele și domeniile de intervenție, evaluează impactul și costurile Strategiei și descrie procedura de implementare și monitorizare a ei.

Implementarea Strategiei se va efectua în baza Planului de acțiuni, prin implicarea organelor centrale de specialitate ale autorităților publice, a autorității de reglementare, conform competenței acestora, de asemenea, a autorităților administrației publice locale, agenților economici, mediului academic și universitar, organizațiilor neguvernamentale, mass-media și cetățenilor.

Finanțarea acțiunilor din Strategie se va efectua preponderent din sursele partenerilor de dezvoltare și parțial din mijlocele bugetului de stat.

Proiectul de lege pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) pe anii 2012-2015 este avizat pozitiv de comisiile permanente ale Parlamentului.

În cadrul dezbaterilor proiectului Strategiei, membrii Comisiei au propus ca Strategia să fie completată cu date statistice mai recente despre starea de lucruri din sector. Astfel, proiectul prezentat astăzi spre examinare în plenumul Parlamentului este completat cu datele statistice care reflectă situația din sector din anul 2011.

Urmare examinării proiectului de lege nr. 909 din 4 mai curent, Comisia economie, buget și finanțe a decis susținerea proiectului de lege și-l propune spre adoptare plenumului Parlamentului.

Veaceslav IONIȚĂ
Președintele Comisiei

STRATEGIA DE DEZVOLTARE A SECTORULUI TEHNOLOGIEI INFORMAȚIEI ȘI COMUNICAȚIILOR PE ANII 2012-2015

I. INTRODUCERE

1. Strategia de dezvoltare a sectorului tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) pe anii 2012-2015 (în continuare – Strategia) are drept scop transformarea sectorului TIC din economia Republicii Moldova într-un sector bine consolidat, eficient și competitiv. Strategia este în concordanță cu Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2011-2014 „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”, Strategia Națională de Dezvoltare pe anii 2008-2011, prioritățile Inițiativei Europene i2010 (European Information Society for growth and employment – i2010”) și obiectivele pactului de stabilitate „eSEE” (Stability Pact – Electronic South Eastern Europe Initiative Agenda + for the Development of Information Society in South Eastern Europe 2007-2012).

2. Necesitatea elaborării, aprobării și implementării unui document de politici publice pentru dezvoltarea pe termen mediu a sectorului TIC rezultă din următoarele considerente:

1) sectorul TIC este privit în calitate de catalizator de creștere economică globală prin investiții și crearea locurilor de muncă. Conform datelor Băncii Mondiale, comunicațiile electronice au atras în toată Europa și Asia Centrală din anul 1997 circa 150 miliarde dolari de investiții private – 65 la sută din total. Activitatea de export în domeniul TIC a creat peste 200 mii locuri de muncă la nivel global numai în 2007. Moldova poate obține rezultate similare adoptând un document strategic care ar definitiva și deschide sectorul TIC spre investiții;

2) documentele de politici în vigoare nu definesc politica statului vis-a-vis de dezvoltarea sectorului TIC și în multe cazuri sînt depășite. Dinamica și nivelul actual de dezvoltare a sectorului TIC în Moldova, precum și potențialul lui exportator sugerează obligativitatea implicării statului cu politici de promovare și accelerare a creșterii;

3) dinamica mondială de dezvoltare a sectorului TIC impune o ajustare rapidă a politicilor publice la noile tendințe internaționale, pe cînd ritmul de dezvoltare a sectorului TIC al țării rămîne considerabil în urmă comparativ cu media țărilor Uniunii Europene (UE). Totodată, la nivel global și european, se observă o tendință de reorganizare accelerată a sectorului TIC în corespundere cu definiția de conținut economic al sectorului în redacția Organizației pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD) din anul 2007;

II. SITUAȚIA CURENTĂ ȘI PROBLEMELE EXISTENTE ÎN SECTORUL TIC

1. Caracteristica generală a sectorului TIC

3. În conformitate cu definiția OECD-2007, prin Sector al Tehnologiei Informației și Comunicațiilor înțelegem un sector economic format convențional din patru industrii: tehnologia informației (TI), comunicațiile electronice (CE), producerea echipamentelor TIC și comerțul cu echipamente, incluzând următoarele activități (conform CAEM 2010):

1) *Industria tehnologiei informației:*

- a) activități de realizare a soft-ului la comandă (software orientat client) (62.01);
- b) activități de consultanță în tehnologia informației (62.02);
- c) activități de management (gestiune și exploatare) a mijloacelor de calcul (62.03);
- d) alte activități și servicii privind tehnologia informației (62.09);
- e) prelucrarea datelor, administrarea paginilor web și activități conexe (62.11);
- f) activități ale portalurilor web (63.12);
- g) activități de editare a jocurilor de calculator (58.21);
- h) activități de editare a altor produse software (58.29).

2) *Industria comunicațiilor electronice:*

- a) activități de comunicații electronice prin rețele cu cablu (61.10);
- b) activități de comunicații electronice prin rețele fără cablu (exclusiv prin satelit) (61.20);
- c) activități de comunicații electronice prin satelit (61.30);
- d) alte activități de comunicații electronice (61.90).

3) *Industria de producere a echipamentelor TIC:*

- a) fabricarea calculatoarelor și a echipamentelor periferice (26.20);
- b) fabricarea echipamentelor de comunicații (26.30);
- c) fabricarea de cabluri cu fibră optică (27.31);
- d) repararea echipamentelor de comunicații (95.12).

4) *Industria de comerț cu echipamente TIC:*

- a) comerț cu ridicata al calculatoarelor, echipamentelor periferice și software-lui (46.51);
- b) comerț cu amănuntul al calculatoarelor, unităților periferice și software-lui în magazine specializate (47.41);

c) comerț cu ridicata de componente și echipamente electronice și de telecomunicații (46.52);

d) comerț cu amănuntul al echipamentului pentru telecomunicații în magazine specializate (47.42);

e) activități de închiriere și leasing cu mașini și echipamente de birou (inclusiv calculatoare) (77.33).

4. Conform datelor ANRCETI, în anul 2011 în sectorul TIC activau 762 furnizori de servicii de telecomunicații. - Sectorul TIC angajează personal calificat, ponderea angajaților cu studii superioare fiind una din cele mai mari, totodată, este unul din cei mai buni plătitori, înregistrând în anul 2011 salariul mediu lunar al unui angajat de circa 6 mii lei.

5. Volumul total al vânzărilor pe piața sectorului TIC a depășit în anul 2011 nivelul de 6,5 mlrd. lei. Acest volum a constituit în anul 2011 o cotă de cca. 8 % din PIB, care aproape în întregime a fost generat de activitățile în industria CE, celelalte industrii din sector avînd o contribuție nesemnificativă la PIB. Volumul exportului de servicii al sectorului TIC a constituit în 2010, conform datelor statistice oficiale – 111,2 mil. dolari SUA, față de 16,4 mil. dolari în 2001.

2. Situația în industria tehnologiei informației

6. Actualmente, în Republica Moldova este utilizat un set oficial minim de indicatori pentru monitorizarea situației în industria TI. Analiza datelor și informațiilor din diferite rapoarte totuși creează o imagine a situației din industria TI.

6.1. Datele Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației (ANRCETI), atestă că în 2006 au fost eliberate 195 de licențe de activitate pentru servicii informatice, iar în anul 2009 numărul acestora a sporit pînă la 656 de licențe. Începînd cu 10.11.2010, ANRCETI eliberează licențe pentru un singur gen de activitate în domeniul TI: servicii de creare, implementare și de asigurare a funcționării sistemelor informaționale automatizate de importanță statală, inclusiv a produselor program. Astfel, în perioada 2010-2011, au fost eliberate 49 de licențe pentru genul de activitate menționat.

6.2. În perioada anilor 2004-2010, conform estimărilor experților (Sursă: *White Paper: Competitiveness Assesment of the Moldovan IT Market, USAID*), volumul exportului de produse program (software) a crescut esențial, de la 2,6 mil. dolari SUA pînă la 31 mil. dolari SUA. Totodată, trebuie de menționat că o bună parte din exporturi nu este reflectată în balanța de plăți, plățile fiind adesea încasate sub forma de remitențe, făcînd astfel dificilă evaluarea reală a sumei totale provenite din exportul de servicii TI.

6.3. Creșterea menționată este urmare a unor primi pași spre susținerea dezvoltării sectorului TIC prin intermediul politicilor publice, manifestată prin

stabilirea facilităților fiscale pentru companiile elaboratoare de software și angajații acestora.

7. Conform datelor Biroului Național de Statistică, totalul de cheltuieli pentru TI în anul 2010 a constituit 858,6 mil. lei, atestând o creștere de 250 mil. lei față de anul 2006.

7.1. În structura cheltuielilor pentru TI domină cheltuielile pentru procurarea hardware (circa 74%), dar se observă și o creștere a procurărilor software (11,4%) (Sursă: *White Paper: Competitiveness Assesment of the Moldovan IT Market, USAID*). Această tendință se explică prin creșterea utilizării software cu respectarea drepturilor de autor asupra acestuia. În acest sens, studiul efectuat de către Business Software Alliance (BSA - <http://portal.bsa.org/globalpiracy2011/index.html>) cu privire la pirateria software pentru computere personale, constată că ponderea software-ului ilegal în totalul software-ului utilizat în Republica Moldova a scăzut de la 96% în 2005 la 90% în 2011 și a constituit circa 45 mil. dolari SUA. Utilizarea ilegală a software-ului reduce considerabil piața de TI din Republica Moldova.

8. Piața software din Moldova rămîne subdezvoltată, necătînd la creșterea de 3,4% înregistrată în anul 2010 față de anul 2009. Cheltuielile pentru software au atins nivelul de 14,9 mil. dolari SUA, constituind circa 11,4% din totalul de cheltuieli pentru TI (Sursă: *White Paper: Competitiveness Assesment of the Moldovan IT Market, USAID*). Pentru comparație, în Cehia și Ungaria ponderea software în totalul cheltuielilor pentru TI constituie 20%, în România – 15%.

8.1. În ceea ce privește piața serviciilor TI din Moldova, această a atins nivelul de 19,2 mil. dolari SUA în anul 2010, în creștere cu 3,7% față de anul 2009, constituind circa 14,6% din totalul de cheltuieli pentru TI (Sursă: *White Paper: Competitiveness Assesment of the Moldovan IT Market, USAID*).

9. Guvernul, fiind unul din cei mai mari consumatori de produse și servicii, prin politicile sale de utilizare și procurare a tehnologiei poate juca un rol foarte important sau decisiv în dezvoltarea sectorului TIC, în special prin stimularea respectării drepturilor de autor asupra software-ului utilizat în instituțiile publice, ceea ce va contribui la reducerea semnificativă a ponderii software-ului ilegal.

9.1. În acest sens, este necesară aprobarea unui document de politică privind utilizarea serviciilor și produselor TIC în instituții publice, implementarea căruia ar asigura eficiența în utilizarea tehnologiilor, ar promova un echilibru pe piață și ar contribui la dezvoltarea companiilor domestice. Acest document urmează să fie axat pe următoarele obiective:

- a) transparența decizională la procurarea tehnologiilor;
- b) neutralitatea tehnologică;
- c) convergența tehnologică;

- d) arhitectura deschisă și interoperabilitatea sistemelor;
- e) reducerea cheltuielilor;
- f) optimizarea proceselor;
- g) respectarea drepturilor de autor asupra software-ului.

10. Cel mai important activ al industriei TI este capitalul uman. În Moldova se constată o insuficiență a specialiștilor calificați în domeniul TI, cu toate că numărul absolvenților este destul de mare. Această problemă poate fi depășită prin creșterea calității studiilor și modernizarea procesului de studii prin metodologii noi, precum și intensificarea utilizării tehnologiilor în procesul de studii.

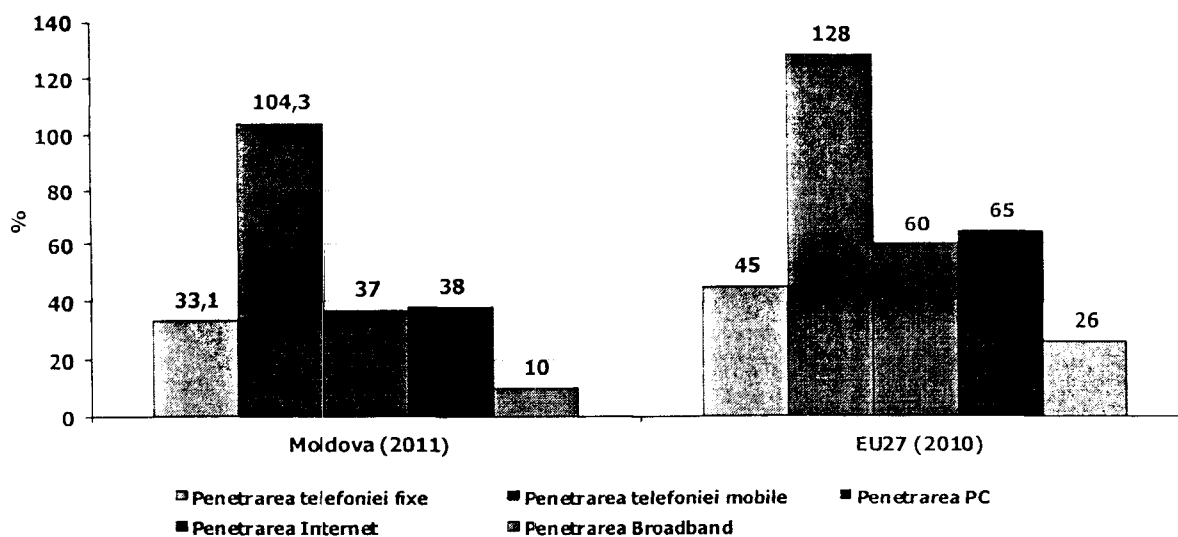
11. Totodată, o problemă importantă pentru lansarea și dezvoltarea afacerilor în domeniul TI constituie costurile înalte pentru аренда încăperilor de birouri ceea ce se răsfrânge asupra competitivității companiilor. În această situație, Guvernul urmează să faciliteze accesul companiilor la infrastructura de birouri prin oferirea suprafețelor pentru amplasarea IT-parcurilor în care să fie atrași în calitate de rezidenți companiile TI, bucurându-se de condiții avantajoase în privința infrastructurii de birouri necesare pentru activitate, precum și de facilitățile fiscale respective.

3. Situația în industria comunicațiilor electronice

12. Comunicațiile electronice fiind o industrie de infrastructură asigură dezvoltarea nu doar a industriilor complementare din sectorul TIC, dar și a altor industrii din alte sectoare ale economiei țării. Experții Băncii Mondiale (Raportul „ICT for Development, 2009”) au stabilit, în urma analizei a 120 de țări, o legătură directă între dezvoltarea comunicațiilor electronice și creșterea economică: creșterea cu 10% a ratei de penetrare Internet în bandă largă conduce la o creștere cu 1,3% a PIB, aceeași creștere a ratei de penetrare a telefoniei mobile conduce la o creștere de 1,1% a PIB, a telefoniei fixe – de 0,7%. Prin urmare, dezvoltarea infrastructurii comunicațiilor electronice în bandă largă devine o prioritate în vederea asigurării dezvoltării economice durabile.

13. În industria CE activează 11,1 mii angajați, cu un salariu mediu lunar de circa 6,2 mii lei (2010). Vânzările în industria CE au depășit în 2011 cifra de 6531.0 mil. lei și au atins nivelul de circa 8% raportat la PIB. În UE valoarea acestui indice este de circa 5,3% din PIB-ul mediu al țărilor-membre. Începând cu 2005, numărul abonaților la telefonie mobilă a depășit pe cel de la telefonie fixă, iar începând cu 2007 și veniturile de la telefonie mobilă au depășit pe cele de la telefonie fixă.

14. Creșterea industriei CE este semnificativă, însă, comparativ cu indicatori medii ai țărilor UE pentru anul 2010 ce țin de rata de penetrare a telefoniei fixe, rata de penetrare a telefoniei mobile, rata de penetrare a computerelor (PC), rata de penetrare Internet, inclusiv rata de penetrare Internet de bandă largă, Moldova rămîne în urmă (vezi diagrama).

Sursă: Datele Agenției Naționale pentru Reglementarea Comunicației Electronice și Tehnologia Informației; sondajul PNUD Moldova; datele EUROSTAT

15. Deși în anul 2011 piața de transport de date și acces la Internet continua să crească, această ascensiune pînă cînd nu corespunde cerințelor dezvoltării societății informaționale contemporane. Nivelul de 9,97% (2011) al penetrării serviciilor de acces la Internet în bandă largă semnalează despre existența unui decalaj digital imens între țara noastră și statele Uniunii Europene.

16. Marea majoritate a abonaților la serviciile de acces la Internet de bandă largă este conectată prin tehnologia xDSL. Numărul abonaților conectați prin intermediul acestei tehnologii a constituit 55,4% (2011) din numărul total de conectări în bandă largă. Această cotă sporită de conectări la Internet în baza tehnologiei xDSL este asigurată de un singur furnizor – S.A. „Moldtelecom”. Cota mică (30,5%), deținută de furnizorii alternativi este condiționată de limitarea de către S.A. „Moldtelecom” a accesului acestora la infrastructura asociată, inclusiv accesul la bucla locală.

16.1. S.A. „Moldtelecom” deține 97,8% din piața serviciilor de telefonie fixă și deține o infrastructură asociată extinsă pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Numărul furnizorilor alternativi și cota lor de piață s-a micșorat în ultimii ani, constituind 2,2 % (conform datelor Agenției Naționale pentru Reglementarea Comunicației Electronice și Tehnologia Informației pentru anul 2011).

16.2. Unul dintre principalii factori determinanți ce împiedică dezvoltarea serviciilor, inclusiv de acces la Internet în bandă largă, constituie lipsa unui act legislativ sau a unui regulament care ar reglementa utilizarea partajată a infrastructurii asociate și alternative de către toți actorii de pe piața comunicațiilor electronice. Prezenta Strategie susține oportunitatea elaborării și adoptării cadrului legal necesar pentru reglementarea eficientă a utilizării partajate a infrastructurii asociate rețelelor și serviciilor de comunicații electronice, inclusiv a buclei locale.

16.3. Concomitent, urmează a finaliza rebalansarea tarifelor S.A. „Moldtelecom” pentru a crea oportunități egale pentru toți concurenții.

16.4. Totodată, menționăm că statele europene și-au asumat obiective clare a accesului în bandă largă și a conectivității în bandă largă. În acest sens este necesar focusarea atenției asupra dezvoltării infrastructurii și serviciilor în bandă largă. Pentru a răspunde acestui deziderat este relevant să fie executate în termenele stabilite obiectivele Planului de acțiuni privind realizarea Programului de dezvoltare a accesului la Internet în bandă largă pe anii 2010-2013, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1077 din 17 noiembrie 2010.

17. Investițiile considerabile ale companiilor de telefonie mobilă, concurența pe piața acestor servicii au condus în perioada anilor 2008 – 2011 la o creștere esențială a acestui segment de piață. Cifra totală de afaceri a crescut în această perioadă cu aproximativ 23,9%.

17.1. Pe piață activează trei furnizori de telefonie mobilă: Î.M. „Orange-Moldova” S.A., Î.M. „Moldcell” S.A. și S.A. Moldtelecom (Unite). Conform datelor Agenției Naționale pentru Reglementarea Comunicației Electronice și Tehnologia Informației pentru anul 2011, pe acest segment al pieței Î.M. "Orange Moldova" S.A. deține o cotă de 57,3% și Î.M. „Moldcell” S.A. de 36.6% din numărul total de utilizatori. Rețelele acestora acoperă practic 97% din populația și teritoriul țării.

17.2. Din anul 2008 toți furnizorii de telefonie mobilă dețin licențe pentru furnizarea serviciilor 3G în standardul UMTS. În trimestrul IV 2008 Î.M. „Moldcell” S.A. și Î.M. „Orange Moldova” S.A. au lansat serviciile de radio-acces în banda largă BWA (Broadband Wireless Access), iar în trimestrul IV 2009 și S.A. „Moldtelecom” a lansat acest serviciu în regim de testare, iar lansarea comercială fiind realizată la 21 mai 2010 sub marca comercială Unite 3G. Dezvoltarea comunicațiilor mobile celulare cu certitudine va contribui la creșterea economică a țării și prin urmare este important ca resursele limitate de spectru radio să fie utilizate eficient.

18. Pe piața serviciilor de telefonie mobilă unul din cei trei furnizori are o cotă de piață în funcție de venituri de 70,2%; indicele Herfindahl (măsoară dimensiunea relativă a companiei și gradul de concurență) este de 0.6, ceea ce atestă un nivel insuficient de dezvoltare a concurenței.

18.1. În această situație este important ca politicile publice, inclusiv reglementările asimetrice, să mențină motivația celorlalți furnizori pentru investiții, dezvoltarea serviciilor, creșterea calității.

18.2. Tarifele aplicate în prezent de furnizori pentru serviciile de interconectare a rețelelor și serviciilor, pentru terminația și tranzitul local al apelurilor în rețelele de telefonie fixă/mobilă (fix-mobil; mobil-fix; mobil-mobil), prezintă riscuri de limitare a dezvoltării furnizorilor noi intrați în piață.

18.3. Astfel, organul central de specialitate urmează să armonizeze legislația națională cu prevederile directivelor Parlamentului European și a Consiliului 2002/21/CE privind un cadru de reglementare comun pentru rețelele și serviciile de comunicații electronice (Directiva-cadru), 2002/19/CE privind accesul la rețelele de comunicații electronice și infrastructura asociată, precum și interconectarea acestora, Recomandării Comisiei Europene (2009/396/CE) cu privire la reglementarea tarifelor de terminare a apelurilor telefonice în rețelele fixe și în rețelele mobile în UE, iar Agenția Națională pentru Reglementarea Comunicației Electronice și Tehnologia Informației urmează să asigure implementarea legislației prin cadrul de reglementare respectiv.

18.4. Totodată, organul central de specialitate și autoritatea pentru reglementare vor întreprinde măsurile, în limitele competenței, în vederea implementării Directivei autorizare, Directivei acces, Directivei Serviciului Universal, Directivei privind reglementarea mai bună, Directivei privind drepturile cetățenilor și Directivei privind concurența – toate expuse actualizării în anul 2009.

19. Totodată, în Republica Moldova nu este asigurată posibilitatea utilizatorilor finali de a păstra numărul telefonic atunci când migrează de la un furnizor de servicii de telefonie la altul. Această posibilitate este considerată un drept al utilizatorilor finali care trebuie să fie asigurat prin implementarea portabilității numerelor telefonice, conform prevederilor Legii comunicațiilor electronice.

20. Pe piața difuzării și retransmisiei programelor audiovizuale, cifra de afaceri, în anul 2011 s-a majorat cu 24,6% comparativ cu anul 2010 și a atins valoarea de 283,8 mil. lei

20.1. Cea mai mare pondere de 53,9% în funcție de cifra de afaceri în structura pieței serviciilor de difuzare și retransmisie a programelor audiovizuale a fost înregistrată de sectorul servicii TV multicanal. Cota veniturilor provenite din furnizarea serviciilor TV și radio prin eter constituie 46,1%.

20.2. În anul 2011, cele mai importante cote pe piața serviciilor TV multicanal, în funcție de cifra de afaceri, au fost deținute de următorii furnizori: Î.M. "Sun Communications" S.R.L. – 48,85%, S.A. "Moldtelecom" – 22,4%, „AMT” S.R.L. 4,7%, Centrul Tehnic Comercial „ALFA” – 2,54%.

20.3. În 2011, cota abonaților la serviciile TV multicanal în format analog a constituit 72,2%, iar a utilizatorilor TV în format digital – de 27,8%.

20.4. În scopul eficientizării utilizării spectrului de frecvențe radio, optimizării costurilor de difuzare, majorării numărului de programe TV difuzate în eter, prestarea unor servicii multimedia interactive și crearea unor noi oportunități de dezvoltare a rețelelor de comunicații electronice se va implementa TV digitală. Pentru a răspunde acestui deziderat este relevant să fie separat determinată o Strategie privind tranziția de la TV analogică terestră la cea digitală terestră.

21. Este foarte important ca în procesul de edificare a societății informaționale în Republica Moldova să fie asigurat accesul la serviciile infocomunicaționale ale întregii populații pe întreg teritoriul țării, indiferent de situația social-economică și poziționarea geografică. Un suport considerabil în acest sens îl poate asigura implementarea Serviciului Universal (SU) în conformitate cu prevederile Legii comunicațiilor electronice nr.241-XVI din 15 noiembrie 2007. SU este destinat pentru a furniza un set definit de servicii tuturor utilizatorilor. Cadrul legal există în Republica Moldova și este în vigoare din 14 martie 2008, însă pînă în prezent nu au fost întreprinse măsuri concrete pentru realizarea acestui obiectiv.

22. Industria Comunicațiilor Electronice din Republica Moldova este reglementată de Legea comunicațiilor electronice nr.241-XVI din 15 noiembrie 2007, ajustată la cadrul de reglementare al Uniunii Europene 2002 (Directiva Cadru 2002/21/CE privind un cadru de reglementare comun pentru rețelele și serviciile de comunicații electronice, Directiva 2002/19/EC cu privire la acces, Directiva 2002/20/EC cu privire la autorizare, Directiva 2002/22/EC cu privire la Serviciul Universal și drepturile utilizatorilor și alte directive și recomandări relevante ale Parlamentului European și a Consiliului).

22.1. Însă, reieșind din faptul că acest cadru de reglementare în anul 2009 a fost supus actualizării (Directiva 2009/140/EC, Directiva 2009/136/EC) care prevede multe schimbări în vederea susținerii concurenței și drepturilor utilizatorilor, este strict necesar de a armoniza în sens mai larg legea existentă, avînd în vedere obiectivele Republicii Moldova de aderare la UE pe termen lung și importanța acestor modificări pentru dezvoltarea continuă a pieței serviciilor de comunicații electronice.

22.2. Armonizarea Legii comunicațiilor electronice nr.241-XVI din 15 noiembrie 2007 cu cadrul de reglementare UE actualizat în 2009 se preconizează în două etape: pe termen scurt – anul 2012, pe termen mediu – anul 2013.

23. Astfel, după cum s-a menționat, în Republica Moldova există un cadru legal în domeniul CE ajustat la rigorile UE. Totodată, cadrul de reglementare,

fiind mult mai complex, se află în modificare și ajustare continuă și care în unele cazuri nu este favorabil circumstanțelor. Pe piața serviciilor de comunicații electronice nu este asigurată o concurență loială și eficientă din cauza poziției dominante a furnizorului național istoric – S.A. „Moldtelecom” (100 % proprietate a statului).

23.1. Nu este finalizată rebalansarea tarifelor la serviciile publice de telefonie fixă; furnizate de S.A. „Moldtelecom”. Acesta continuă să practice subvenționarea încrucișată între servicii – lucru inadmisibil pe o piață liberalizată. S.A. „Moldtelecom”, precum și Î.M. "Orange Moldova" S.A. și Î.M. „Moldcell” S.A., aplică tarife exagerate și neargumentate la serviciile de interconectare, discriminează prin preț traficul și serviciile furnizate, și ca urmare ceilalți furnizori nu sînt suficient de competitivi și nu au interese economice în dezvoltarea comunicațiilor în afara teritoriilor urbane. Astfel, serviciile de comunicații electronice nu sînt pe deplin accesibile pentru întreaga populație a Republicii Moldova.

23.2. Totodată, cele menționate nu stimulează atragerea investițiilor în dezvoltarea CE în zona rurală.

23.3. Concomitent, este necesar de a fortifica puterea decizională a autorității de reglementare și de a asigura independența reală în activitatea sa.

24. În concluzie, este evidentă necesitatea de elaborare și implementare a documentelor de politici publice eficiente privind stimularea dezvoltării serviciilor de comunicații electronice (telefoniei fixe și mobile, accesului în bandă largă, televiziunii digitale terestre), promovarea concurenței, orientarea tarifelor la costurile reale de furnizare a serviciilor.

4. Situația în industriile de producere și comerț cu echipamente TIC

25. La momentul actual, în Republica Moldova în calitate de sursă oficială de informație referitor la situația curentă și dinamica dezvoltării industriilor de producere și comerț cu echipamente TIC servesc datele Biroului Național de Statistică. În calitate de sursă neoficială de informații consolidate despre aceste industrii servește „Cartea Albă. Sectorul TIC în Moldova”, elaborată de către Asociația Națională a companiilor private din domeniul TIC.

26. Conform datelor din Cartea Albă, în anul 2007 în Moldova activau circa 89 de companii specializate în producerea echipamentelor TIC, față de 75 companii în anul 2005. În anul 2007 circa 154 companii se specializau în comerțul angro cu echipamente TIC, față de 124 companii în anul 2005.

27. Calculele în baza datelor Biroului Național de Statistică arată că producerea echipamentului TIC are un rol secundar în rezultatele totale ale

sectorului TIC, dar tendințele generale sînt totuși pozitive (ponderea sa evoluînd de la 0,75% din PIB în 2005 la 1,44% în 2007).

28. La rîndul său, comerțul angro cu echipament TIC deținea o cotă în creștere în valoarea adăugată a sectorului TIC și constituia 30% în 2007 comparativ cu 16,5% în 2005. Presupunem că estimările făcute sînt aproximative din cauza activităților economice neînregistrate.

29. În 2007 valoarea totală a TVA plătită de industria de producere a echipamentului TIC constituia 23 mil. lei și 167,8 mil. lei – de industria de comerț angro cu echipamente TIC.

30. Conform estimărilor făcute de către Asociația Națională a Companiilor private din domeniul TIC din totalul personalului angajat în sectorul TIC (circa 20,5 mii de persoane); aproximativ 15% din specialiști sînt angajați în industria de producere a echipamentelor TIC și doar 3,8% sînt angajați în companii ce se ocupă de comerțul angro al echipamentelor TIC.

31. Problema majoră a industriilor de producere și comerț cu echipamente TIC sînt cerințele complexe și costisitoare de standardizare și certificare, cadrul fiscal și vamal complex care în ansamblu nu stimulează dezvoltarea industriei și nici consumul, generînd o anumită pondere a activităților neînregistrate. Politicile publice pentru aceste industrii vor fi orientate spre stimularea consumului și micșorarea cotei de activitate tenebră.

5. Problemele care necesită soluționare prin aplicarea politicilor de rigoare

32. Pornind de la analiza situației curente în sector, evidențiem principalele probleme privind dezvoltarea sectorului TIC, care necesită intervenții prompte din partea statului:

a) sistemul de indicatori statistici al sectorului TIC neactualizat, ce se răsfrînge asupra pozițiilor Republicii Moldova în rating-urile internaționale;

b) nivelul scăzut de competitivitate a companiilor TIC autohtone, acces limitat la resursele educaționale moderne, acceptarea insuficientă a standardelor internaționale de calitate;

c) lipsa unui program consolidat de promovare a sectorului TIC din Moldova;

d) lipsa unei politici centralizate de consum a serviciilor și produselor TIC în instituțiile guvernamentale;

e) cererea scăzută la produsele și serviciile de TI din partea statului;

f) politica fiscală discriminatorie pentru produse și servicii din sectorul TIC, inclusiv aplicarea accizului la produse care nu mai reprezintă obiecte de lux, impozitul pe serviciile furnizorilor de servicii de telefonie mobilă etc.;

g) cerințele de standardizare și certificare complexe și costisitoare, standardele tehnice în sectorul TIC neactualizate;

h) aplicarea ineficientă a mecanismelor de reglementare a pieței TIC (acces limitat la infrastructura asociată și la bucla locală, tarifele de interconectare neorientate la costuri, nerebalansarea tarifelor S.A. „Moldtelecom);

i) nivelul scăzut de penetrare a accesului la Internet în bandă largă;

j) lipsa unei Strategii de implementare a serviciilor de televiziune digitală terestră;

k) nu este implementat Serviciul Universal;

l) nu este implementată portabilitatea numerelor telefonice;

m) cadrul național de competențe pentru specialitățile TIC neajustat cerințelor sectorului.

III. OBIECTIVELE ȘI DOMENIILE DE INTERVENȚIE

1. Obiectivul general și obiectivele specifice

33. Problemele identificate în capitolul II al prezentei Strategii precedent urmează a fi soluționate prin realizarea obiectivului general și obiectivelor specifice stabilite în continuare.

34. Obiectivul general al prezentei Strategii constituie transformarea sectorului TIC într-un sector economic bine consolidat, eficient și competitiv.

35. Obiectivele specifice sînt următoarele:

a) creșterea competitivității companiilor TIC autohtone;

b) sporirea atractivității investiționale a sectorului TIC;

c) stimularea consumului de produse și servicii TIC;

d) eficientizarea aplicării mecanismelor de reglementare a pieței serviciilor de comunicații electronice;

e) armonizarea cadrului legislativ și de reglementare cu cadrul de reglementare UE actualizat în anul 2009 (directivele 2009/140/EC și 2009/136/EC);

f) eficientizarea parteneriatului public-privat în sectorul TIC;

g) crearea condițiilor pentru dezvoltarea accesului în bandă largă și implementarea televiziunii digitale terestre;

h) stimularea utilizării legale a software-ului;

i) asigurarea actualizării Cadrului național de competențe pentru specialitățile TIC;

- j) elaborarea, aprobarea și punerea în aplicare a Programului Național de implementare a Serviciului Universal;
- k) implementarea portabilității numerelor telefonice;
- l) stimularea cererii la produsele și serviciile TIC din partea statului.

36. Totodată, este necesar de a evidenția unele obiective specifice care au o importanță primordială pentru dezvoltarea sectorului TIC:

36.1. Crearea condițiilor pentru dezvoltarea accesului în bandă largă

36.1.1. Dezvoltarea sistemelor avansate de comunicații electronice, în general, se efectuează în mod rațional și oportun, cu toate acestea unele grupuri de consumatori sînt îndeosebi vulnerabile în sensul că nu obțin la timp acces la aceste servicii. Din aceste categorii fac parte locuitorii de la sate și cetățenii cu venituri mici.

36.1.2. Astfel, principala problemă este infrastructura comunicațiilor în bandă largă slab dezvoltată în comparație cu țările UE și ca urmare, nivelul scăzut de penetrare a serviciilor de acces la Internet în bandă largă.

36.1.3. Totodată, una din problemele principale ține de acordarea accesului în bandă largă pe segmentul de comunicații care conduce nemijlocit în casele utilizatorilor (așa-numita „ultima milă”).

36.1.4. La rîndul său, nu trebuie să uităm despre motivarea slabă a potențialilor utilizatori ai accesului la Internet în bandă largă. Este necesar de a fi întreprinse măsuri concrete pentru a stimula formarea cererii la serviciile corespunzătoare din partea populației Republicii Moldova

36.1.5. Pentru soluționarea problemei și creării condițiilor pentru asigurarea necesităților populației, businessului și autorităților publice în servicii accesibile, sigure, calitative și securizate privind transmiterea, căutarea, primirea, crearea și distribuirea informației, este necesar de a asigura implementarea Programului de dezvoltare a accesului la Internet în bandă largă pe anii 2010-2013 aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr.1077 din 17 noiembrie 2010.

36.2. Crearea condițiilor pentru implementarea televiziunii digitale terestre

36.2.1. Conform deciziilor Conferinței Regionale Radiocomunicații (Geneva) din anul 2006 (RRC-06) și a prevederilor Acordului regional privind planificarea serviciului de radiodifuziune digitală terestră în Regiunea 1 (părți ale Regiunii, amplasate la vest de meridianul 170° longitudine estică și la nord de paralela 40° latitudine sudică, cu excepția teritoriului Mongoliei) și în Republica Islamică Iran în benzile de frecvențe 174-230 MHz și 470-862 MHz (Acord), semnat în cadrul RRC-06, ratificat prin Legea nr. 69-XVI din 27 martie 2008 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 74-75, art.247), **începînd cu 17 iunie 2015** – (termenul-limită) pentru sistarea transmisiunilor analogice convenționale (STAC), canalele TV în format analogic nu vor putea beneficia de protecție în caz de perturbații cauzate de canalele TV în format digital, iar în caz de creare a perturbațiilor din partea canalelor TV în format analogic canalelor

TV în format digital, canalele TV în format analogic urmează a fi închise. Această responsabilitate și-au asumat-o 104 țări, inclusiv Republica Moldova.

36.2.2. Implementarea televiziunii digitale terestre prevede diversificarea surselor de informare pentru populație prin crearea unei platforme tehnologice viabile ce oferă beneficiarului comoditate și atractivitate din punctul de vedere al numărului de programe TV recepționate și calității imaginii, precum și atractivitate financiară. În condițiile digitalizării eficiente a eterului, platforma creată pe baza DVB-T va oferi populației posibilitatea recepționării atât a programelor TV cu acces necondiționat (obiectivul social privind asigurarea accesului gratuit la surse de informare în masă), cât și condiționat, indiferent de localitate (obiectivul social privind acoperirea maximă pentru serviciile cu acces necondiționat). Adicional, acest factor creează premise reale pentru dezvoltarea audiovizualului autohton prin identificarea surselor de finanțare pentru construcția și exploatarea capacităților tehnice relevante în furnizarea programelor TV cu acces necondiționat de interes național și regional. Crearea unui mediu informațional dezvoltat va contribui semnificativ la dinamizarea activităților sociale și economice atât pe plan național, cât și local.

36.3. Elaborarea, aprobarea și punerea în aplicare a Programului Național de implementare a Serviciului Universal

36.3.1. În scopul implementării cu succes a Serviciului Universal (SU) în Republica Moldova este necesar ca pînă la sfîrșitul anului 2012 să fie elaborat și aprobat în modul stabilit de legislație Programul Național de Implementare a Serviciului Universal (PNISU).

36.3.2. Reieșind din aspirațiile europene ale Republicii Moldova este relevant ca la elaborarea PNISU să ne conducem de experiența țărilor europene și să luăm în considerare, reieșind din particularitățile și condițiile locale, prevederile cadrului comunitar UE referitor la SU (Directiva 2002/22/EC privind Serviciul Universal, rapoartele și recomandările CE la acest subiect și mai ales cadrul comunitar de reglementare 2010 – Directiva 2009/136/EC de modificare a directivei 2002/22/CE privind Serviciul Universal, a Directivei 2002/58/CE privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor publice și a Regulamentului (CE) nr.2006/2004 privind cooperarea dintre autoritățile naționale însărcinate să asigure aplicarea legislației în materie de protecție a consumatorului.

36.3.3. Atît Legea comunicațiilor electronice nr.241-XVI din 15 noiembrie 2007, cât și directivele 2002/22/EC și 2009/136/EC privind Serviciul Universal definesc Serviciul Universal ca asigurarea unui set minim de servicii (Obligații de Serviciu Universal – OSU) destinate pentru toți utilizatorii finali, de un anumit nivel de calitate și la un preț acceptabil, care poate implica furnizarea anumitor servicii către unii utilizatori finali (populația social-vulnerabilă cu venituri mici și persoanele cu handicap) la prețuri diferite de costurile care rezultă din condițiile stabilite de piață.

36.3.4. În afară de servicii care sînt incluse în Serviciul Universal în conformitate cu Legea comunicațiilor electronice nr. 241-XVI din 15 noiembrie 2007 urmează a fi examinată posibilitatea de completare a acestora cu măsuri speciale pentru persoane (utilizatori) cu handicap.

36.3.5. Serviciile incluse în Serviciul Universal trebuie să fie disponibile în toate localitățile țării.

36.3.6. Procedura și condițiile de furnizare a Serviciului Universal, precum și mecanismul de finanțare și compensare a pierderilor suportate de furnizorii Serviciului Universal vor fi expuse în Regulamentul privind serviciul universal elaborat, după cum prevede Legea comunicațiilor electronice nr. 241-XVI din 15 noiembrie 2007, de către autoritatea de reglementare.

36.3.7. Autoritatea de reglementare va desemna prin concurs unul sau mai mulți furnizori de Serviciu Universal care să asigure furnizarea unui sau a mai multor componente ale Serviciului Universal în anumite zone sau pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

36.3.8. În caz de necesitate, autoritatea de reglementare va crea Fondul Serviciului Universal, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare.

36.4. Implementarea portabilității numerelor telefonice

36.4.1. Actualmente, portabilitatea numerelor în Republica Moldova nu este implementată, însă implementarea acesteia în baza unui Program, elaborat de autoritatea de reglementare și aprobat prin ordinul organului central de specialitate este prevăzută prin Legea comunicațiilor electronice nr. 241-XVI din 15 noiembrie 2007, fiind o măsură eficientă pentru stimularea concurenței în sectorul comunicațiilor electronice. Programul de implementare a portabilității numerelor în Republica Moldova pentru anii 2011-2013 a fost aprobat prin Ordinul ministrului tehnologiei informației și comunicațiilor nr. 52 din 30 iunie 2011 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.118-121, art. 918).

36.4.2. Portabilitatea numerelor oferă abonaților posibilitatea de a-și păstra numărul de telefon atunci cînd schimbă furnizorul de servicii de telefonie, ceea ce va asigura clienților o mai mare libertate de alegere și va obliga furnizorii să depună eforturi suplimentare pentru menținerea și atragerea clienților prin oferte tot mai atractive. Implementarea portabilității va facilita stimularea concurenței în sectorul comunicațiilor electronice. Presiunea concurențială suplimentară pe care o creează disponibilitatea portabilității numerelor va determina furnizorii să depună eforturi suplimentare pentru menținerea clienților prin programe de loialitate și să ofere servicii tot mai atractive pentru clienții săi. În perspectivă, portabilitatea ar putea conduce la micșorarea diferențelor dintre tarifele pentru convorbirile în rețea și cele pentru convorbirile în afara rețelei.

37. Măsurile necesare pentru atingerea obiectivelor menționate sînt reflectate în Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei de dezvoltare a sectorului tehnologiei informației și comunicațiilor pe anii 2012-2015 (anexa nr.2 la prezenta lege).

2. Domeniile de intervenție

38. Atingerea obiectivelor formulate presupune acțiunile statului în următoarele domenii de intervenție:

- a) cadrul de politici publice;
- b) cadrul legislativ;
- c) cadrul tehnico-normativ și de standardizare;
- d) cadrul de reglementare a pieței TIC;
- e) cadrul instituțional.

IV. IMPACTUL, COSTURILE ȘI REZULTATELE SCONTATE

1. Estimarea impactului și a costurilor implementării

39. Pentru realizarea analizei de impact sînt utilizate tehnici specifice, dintre care: analiza impactului economic și analiza impactului social.

40. Impactul economic estimat ține de creșterea investițiilor în sectorul TIC; creșterea cifrei de afaceri a companiilor din sectorul TIC, precum și a nivelului salariului mediu în sectorul TIC; creșterea acumulărilor în bugetul de stat generate de activitățile economice în piața TIC; dezvoltarea altor sectoare ale economiei naționale în urma modernizării infrastructurii TIC și diversificării ofertei de produse și servicii TIC; creșterea consumului produselor și serviciilor TIC atît din partea statului, cît și din partea mediului de afaceri și a populației.

41. Impactul social estimat ține de sporirea accesibilității pentru populație a serviciilor și produselor TIC ca rezultat al creșterii competiției pe piața TIC; reducerea decalajului digital între mediul rural și urban; îmbunătățirea calității serviciilor prestate; crearea noilor locuri de muncă în sector.

42. Costurile financiare ale acțiunilor planificate sînt stabilite în Planul de acțiuni prezentat în anexa nr.2.

2. Rezultatele scontate și indicatorii de progres

43. Implementarea prezentei Strategii va conduce la obținerea următoarelor rezultate măsurabile:

Indicatori	Nivelul indicatorilor în 2011	Nivelul indicatorilor preconizați pentru 2015
Rata de penetrare a telefoniei fixe	33,14%	34%
Rata de penetrare a telefoniei mobile	104,3%	120%
Rata de penetrare Internet în bandă largă	9,97%	20%
Volumul total al vânzărilor în sectorul TIC	Circa 6,5 mlrd. lei	8 mlrd. lei
Volumul exportului produselor și serviciilor TIC	aproximativ 111,2 mil. dolari SUA (2010)	250 mil. dolari SUA

44. Rezultatele scontate în urma implementării prezentei Strategii vor fi estimate în conformitate cu principalii indicatori de progres privind realizarea obiectivelor stabilite:

- a) competitivitatea sporită a companiilor TIC autohtone;
- b) avansarea Republicii Moldova în rating-urile internaționale în domeniul TIC;
- c) volumul investițiilor în sectorul TIC în creștere;
- d) consumul sporit al produselor și serviciilor TIC;
- e) aplicarea eficientă a mecanismelor de reglementare a pieței TIC;
- f) parteneriatul public-privat în sectorul TIC instituționalizat;
- g) accesul în bandă largă și televiziunea digitală terestră asigurate pe întreg teritoriul țării;
- h) reducerea ponderii software-ului utilizat ilegal;
- i) cadrul național de competențe pentru specialitățile TIC actualizat;
- j) Serviciul Universal implementat în zonele cele mai defavorizate;
- k) implementarea portabilității numerelor telefonice în rețelele de telefonie mobilă și fixă;
- l) cererea sporită din partea statului la produsele și serviciile TIC.

V. IMPLEMENTAREA ȘI MONITORIZAREA

1. Implementarea Strategiei

45. Implementarea prezentei Strategii se efectuează în conformitate cu Planul de acțiuni prezentat în anexa nr.2.

46. Concomitent cu Planul de acțiuni, implementarea Strategiei presupune elaborarea și implementarea programelor și proiectelor axate pe principalele probleme de dezvoltare a sectorului TIC identificate în cadrul Strategiei.

Realizarea acțiunilor menționate se va efectua inclusiv prin asistență tehnică și investițională a partenerilor de dezvoltare.

47. Acțiunile incluse în Planul de acțiuni vor fi realizate de către autoritățile responsabile, în limitele bugetelor anuale ale acestora, precum și din asistență tehnică și investițională a partenerilor de dezvoltare.

48. Implementarea prezentei Strategii, conform Planului de acțiuni, presupune implicarea organelor centrale de specialitate ale autorităților publice, a autorității de reglementare, conform competenței acestora, de asemenea, a autorităților administrației publice locale, agenților economici, mediului academic și universitar, organizațiilor neguvernamentale, mass-media și cetățenilor.

2. Etapele de implementare

49. Implementarea prezentei Strategii se realizează în patru etape, fiecare etapă cuprinde un an calendaristic.

50. Obiectivele specifice ale Strategiei vor fi abordate în continuu pe parcursul celor patru ani. Cu toate acestea fiecare etapă va avea o prioritate de baza, după cum urmează:

- 1) crearea condițiilor pentru stimularea creșterii sectorului TIC, eliminarea barierelor administrative (2012);
- 2) promovarea pe plan internațional a atractivității sectorului TIC din Moldova, în baza condițiilor create (2013);
- 3) lansarea parteneriatelor public-private și atragerea investițiilor (2014);
- 4) stimularea dezvoltării sectorului TIC în baza cunoștințelor și inovațiilor (2015).

3. Proceduri de raportare și monitorizare

51. Activitățile de monitorizare constituie un proces continuu, fiind desfășurate pe toată perioada de implementare, care vor include atât colectarea, prelucrarea și analiza datelor de monitorizare, identificarea erorilor sau a efectelor neprevăzute, cât și eventualele rectificări de conținut și de formă în măsurile și activitățile planificate.

52. Monitorizarea implementării prezentei Strategii se bazează pe practicile internaționale de monitorizare și estimare a nivelului de e-Dezvoltare a unei societăți și permite de a evalua în dinamică realizarea obiectivelor stipulate în Strategie și atingerea scopului final – consolidarea sectorului TIC din economia Republicii Moldova.

53. Monitorizarea se efectuează în baza „Listei indicatorilor de evaluare și monitorizare a e-Dezvoltării în Republica Moldova” (128 de indicatori), aprobată prin ordinul comun al Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor și Biroului Național de Statistică. Datele statistice și administrative sînt colectate de către Biroul Național de Statistică, autoritatea de reglementare, precum și prin sondaje efectuate de către instituțiile specializate.

54. Setul indicatorilor de monitorizare a obiectivelor Strategiei poate fi completat sau schimbat pe parcursul implementării acesteia.

55. Activitatea de monitorizare a Strategiei are un caracter sistematic și include elaborarea în baza indicatorilor de monitorizare a rapoartelor anuale de progres și a raportului final de evaluare după ultima etapă de implementare.

56. Evaluarea finală va implica atît parteneri cheie, cît și constituenții principali ai organului central de specialitate, pentru a asigura un proces obiectiv și comprehensiv.

57. Transparența proceselor de implementare a Strategiei se asigură prin publicarea pe pagina oficială a organului central de specialitate a rapoartelor anuale de progres, precum și a raportului final de evaluare după implementarea Strategiei. Organul central de specialitate va asigura mediatizarea largă a procesului de realizare a Strategiei, precum și oferirea informațiilor relevante partenerilor din țară și de peste hotare.

VI. ÎNCHEIERE

58. Implementarea cu succes a prezentei Strategii presupune un angajament politic ferm, o dirijare eficientă și vizibilă, asigurarea cu resursele necesare, un management și o planificare bună, un sistem eficient de monitorizare și evaluare la fiecare nivel, precum și personal competent. Sînt indispensabile participarea și suportul partenerilor sociali, a organizațiilor neguvernamentale, a asociațiilor interesate și a grupurilor comunitare. Un rol semnificativ revine cooperării cu structurile internaționale atît din perspectiva asistenței tehnice, cît și în vederea atragerii investițiilor partenerilor de dezvoltare.